

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДУ «ІНСТИТУТ ЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЕКОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КРЕМЕНЕЦЬКИЙ БОТАНІЧНИЙ САД
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ
ІНСТИТУТ ЕКОЛОГІЇ КАРПАТ НАН УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМ. О.М. БЕКЕТОВА
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(10-11 червня 2021 року, Тернопіль)

м. Тернопіль

УДК 378:373.091.12.011.3-051
ББК 74.48
К-65

Редакційна колегія:

В. М. Черняк, доктор біологічних наук, професор, (відповідальний редактор)
О. М. Петровський, кандидат істор.н., доцент, (голова орг комітету)
І. М. Вітенко, кандидат геогр.наук, доцент
А. В. Вихрущ, доктор педагогічних наук, професор
Л. Т. Котляренко, доктор біологічних наук, професор, академік АНВО
Т. М. Димань, доктор сільськогосподарських наук, професор
Н. О. Олексійченко, доктор сільськогосподарських наук, професор
М. О. Сокол, доктор педагогічних наук, професор
А. І. Терещук, доктор педагогічних наук, професор
В. В. Грубінко, доктор біологічних наук, професор
О. І. Янкович, доктор педагогічних наук, професор
Л. Я. Федонюк, доктор медичних наук, професор
А. М. Ліснічук, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник
Г. П. Проців, вчитель-методист

Затверджено до друку

Науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту
післядипломної педагогічної освіти (протокол № 2 від 29 квітня 2021 р.)

Макет та комп'ютерна верстка: О.Р. Олексюк, Г.І. Смерека.

Концептуалізація професійних компетентностей вчителя в умовах інноваційного освітнього простору сучасної школи: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., (Тернопіль, 10-11 червня, 2021) [ред.кол. : В.Черняк (відп.ред.) та ін.] ; Тернопільський ОКІШПО. – Тернопіль: Вид. центр ТОКІШПО, 2021 – 274 с.

ISBN 978-617-636-8

У збірнику опублікованні матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Концептуалізація професійних компетентностей вчителя в умовах інноваційного освітнього простору сучасної школи» теми яких розкривають актуальні проблеми розвитку компетентності педагога. Визначено нові підходи до організації способу життя в сучасних умовах, приділено значну увагу подіям і постатям в контексті впровадження інновацій в закладах освіти.

Тези надруковані з максимальним збереженням авторської редакції

© Автори тез і статей

Розкрити зміст поняття «методична компетентність вчителя початкових класів» через її структуру пропонує дослідниця С. Скворцова. Так структурними компонентами методичної компетентності визначено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивно-творчий. Мотиваційно-ціннісний компонент визначається як спрямованість на ціннісне засвоєння знань та самовдосконалення в професійній діяльності під час навчання молодших школярів певному предмету і включає систему мотивів, цінностей, бажань, зацікавленість в роботі, позитивне ставлення до навчання молодших школярів. Когнітивний компонент передбачає систему пізнавальних розумових конструктів, що забезпечують адекватне сприймання, відображення, осмислення інформації; пізнання і конструювання освітнього процесу відповідно до певного предмету. Діяльнісний компонент дозволяє реалізацію професійних мотивів, дає можливість учителю ефективно діяти, актуалізуючи, у потрібний момент, накопичені професійні знання та вміння. Рефлексивно-творчий компонент передбачає здатність вчителя до професійної рефлексії та аналізу власної діяльності тощо. Когнітивний та діяльнісний компоненти методичної компетентності вчителя початкових класів конкретизовані через складові: нормативну, варіативну, частково-методичну, контрольну-оцінювальну, проєктувальну-моделювальну та технологічну [6, с. 256].

Отже, як засвідчив аналіз літературних джерел, існують різні погляди щодо сутності поняття методична компетентність вчителя початкових класів. Опираючись на предмет дослідження, ми розглядаємо методичну компетентність майбутнього вчителя початкових класів. На нашу думку, це складна багатofункціональна система професійно-педагогічних умінь і особистісних здатностей педагога, що визначають його спроможність до ефективної організації освітнього процесу відповідно до освітніх завдань.

Перспектива подальших розвідок полягає у вивченні та аналізі змісту та структури методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи в умовах педагогічного коледжу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О.Б. Теоретичні основи формування компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2005. 480с.
2. Вікторенко І. Л. Методична компетентність учителя початкових класів у навчанні природознавства молодших школярів: теоретичний аспект. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 2. С. 52–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2017_2_9
3. Гаєвець Я. Методична компетентність як мета та результат підготовки вчителя початкових класів. Наука і освіта. 2012. № 8. С. 38–42.
4. Жигайло О., Гунза О. Формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі викладання дисциплін природничо-математичного циклу. Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Просвіт, 2013. Вип. 4. С. 184–190.
5. Кузьміна Н. В. Професіоналізм личности преподавателя. Москва: АПН, 1990. 149 с.
6. Скворцова С. О. Методична компетентність учителя початкової школи. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2014. Вип. 65. С. 254-259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_50

Янкович О. І., д-р пед. н., професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,
Кузьма І. І., к.пед.н., викладач кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Модернізація вітчизняного шкільництва у контексті європейських вимог до якості надання освітніх послуг з урахуванням орієнтирів, що накреслені в українських законодавчих актах, концептуальних документах, професійних стандартах, зумовлюють нові підходи до підготовки вчителів, зокрема й у системі закладів післядипломної педагогічної освіти.

Відповідно до концепції Нової української школи зміни повинні відбуватися передусім у напрямку оновлення змісту освіти, завдяки чому в учнів формуватимуться ключові компетентності для життя; наскрізного процесу виховання, який формує цінності; створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу тощо [5, с. 7].

Серед провідних завдань сучасної школи й учительства є ті, вирішення яких дає змогу водночас реформувати зміст освіти й удосконалити освітнє середовище. Це, зокрема, формування в учнів гнучких навичок (навичок ХХІ ст.), здійснення медіаосвіти, що передбачає використання новітніх медіа, розвиток у дітей критичного мислення.

Необхідно зазначити, що в концепції Нової української школи здатність співпрацювати в команді, вирішувати проблеми, застосовувати емоційний інтелект, критичне мислення, що є складниками *soft skills*, визначені як наскрізні вміння, якими повинні оволодіти учні [5, с. 12]. Формуванню цих умінь приділено увагу як у змісті, так і в способах (технології), засобах (сучасні медіа) освіти.

У закладах післядипломної педагогічної освіти в останні роки концентрується увага на проблемах *soft skills* та медіаосвіти під час підготовки вчителів, що відображено в працях В. Кавецького, І. Колесникової, О. Мокрогуз, Т. Смагіної, О. Шуневич тощо.

Зокрема, Т. Смагіна виявила необхідність зміщення акцентів у навчальному процесі підвищення кваліфікації педагогів з *hard skills* на *soft skills*. Крім того, учена наголосила на потребі формування *digital skills* – стандартного набору навичок і компетентностей, необхідних учителям як пересічним представникам сучасного мережевого цифрового суспільства. Т. Смагіна також взяла до уваги висновки сучасних зарубіжних учених (М. Конечна-Кучарська (M. Konieczna-Kucharska), Сусілаваті (Susilawati), Н. Азнам (N. Aznam), Паїді (Paidi), І. Ірванто (I. Irwanto)), які займають «жорстку позицію» щодо м'яких навичок. Вони зауважують, що близько 75–85% професійного успіху залежить від *soft skills* і лише 25–15% – від *hard skills* [8, с. 25].

Т. Смагіна, О. Шуневич визначили форми й методи формування гнучких навичок, довели доцільність у закладах післядипломної педагогічної освіти заміни тематики окремих занять, традиційних форм на тренінгові з включенням вправ із самоменеджменту [9, с. 26]. Т. Смагіна допускає також повну перебудову навчального процесу, у якому починає домінувати система проєктного або індивідуального навчання з проєктуванням власної траєкторії розвитку професійної компетентності. Не менш важливим є міжкурсовий період, коли педагог на практиці реалізує набуті або скореговані навички, створює нову дорожню карту розвитку професійної компетентності [8, с. 26].

Проблеми медіаграмотності в закладах післядипломної педагогічної освіти досліджують І. Колеснікова, І. Кузьма, О. Мокрогуз та ін.

Студіювання наукових праць засвідчує, що в розвідках учених недостатньо уваги приділено підготовці педагогів до формування в учнів *soft skills* на основі зв'язку з реалізацією медіаосвіти, що зумовлює **мету статті**: окреслити форми, методи й засоби підготовки вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти до розвитку в школярів гнучких навичок через інтеграційні процеси зі здійснення медіаосвіти учнів.

Формування soft skills є складним процесом. Крім того, на сьогодні точно не визначено, які саме навички необхідно вважати гнучкими. Їх налічують від п'яти-шести до понад двадцяти. У роботі педагога м'які й тверді навички тісно переплетені. Проте опитування вчителів засвідчує, що вони недостатньо обізнані з теоретичними аспектами формування в учнів soft skills: не знають, як правильно тлумачити поняття гнучких та твердих навичок, відчують потребу в спеціальних засобах, де були б відображені способи розвитку soft skills. Отже, під час підвищення кваліфікації вчителів необхідно орієнтувати не лише на вивчення змісту цих термінів, класифікації гнучких навичок, а й на форми та методи навчання учнів про чинники досягнення успіху.

У цьому контексті становить інтерес технологія «Організація успішної діяльності», яка розглядається як одна із сучасних освітніх технологій. У процесі її засвоєння передбачено проведення діагностики рівня успішності, підвищення коефіцієнта успіху, формування вміння визначати цілі й досягати їх, ефективно спілкуватися та вирішувати конфлікти, співпрацювати в команді й взаємодіяти, використовувати й розробляти медіаосвітні продукти (праксеологічні казки) тощо. Багато з цих умінь визначені в переліку soft skills. Реалізація технології «Організація успішної діяльності» передбачає використання нових засобів, зокрема медіапродуктів, наприклад праксеологічних казок, у яких відображені правила досягнення успіху.

У зарубіжних країнах та в Україні в останні два десятиріччя прискореними темпами розвивається медіаосвіта. І хоча сам термін почав використовуватися в середині ХХ ст., саме зараз він набув особливої актуальності. В Україні вагомим чинником для реалізації медіаосвіти є розгортання інформаційних воєн. Актуальність проблеми формування в громадян, а отже, й учителів, медіаосвітньої компетентності засвідчується затвердженням низки документів, зокрема Концепцій про впровадження медіаосвіти в Україні (2010), (2016), реалізацією кількох широкомасштабних експериментів у цьому напрямку («Про проведення всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України», «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику») [6], [7]. В експерименті беруть участь, окрім закладів дошкільної, загальної середньої освіти, заклади вищої й післядипломної педагогічної освіти.

У школах та закладах післядипломної освіти з'явилися такі інновації: медіатексти, блок-теми, слайд-твори, фонохрестоматії, мультимедіа-тренажери. Як ефективна форма перевірки знань використовуються самодиктанти в мультимедійному форматі. Зацікавлення викликають віртуальні екскурсії. Поширюються зарубіжні новації, наприклад сторітелінг (самостійне створення медіапродуктів), зокрема й цифровий. Потреба створення власних медіапродуктів зумовила актуальність такого напрямку медіаосвіти, як дотримання авторського права. Водночас розробляються нові напрями медіаосвіти; серед них – праксеологічний, що передбачає використання медіаторів для формування успішної особистості учня [13].

Аналіз зазначених новацій дає змогу зробити висновок про доцільність поєднання в освітньому процесі як закладів післядипломної освіти, так і шкіл кількох технологій: «Організація успішної діяльності», медіаосвітніх та критичного мислення. Актуальним завданням на сучасному етапі є розробка методичних рекомендацій, спрямованих як на підвищення рівня обізнаності педагогів із гнучкими навичками, так і з формами, методами, технологіями розвитку цих навичок в учнів. Порівняльний аналіз формування м'яких компетенцій у закладах освіти Польщі й України засвідчує актуальність діагностичних процедур для вимірювання рівня сформованості soft skills. У польській педагогіці є поширеними діагностичні тести, водночас відчувається їхня нестача для українських здобувачів [14].

У процесі медіаосвіти відбувається розвиток критичного мислення, креативності, відповідальності, комунікативних умінь тощо, які є компонентами гнучких навичок, від яких залежить успішність особистості. Отже, доцільно поєднати підготовку вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти до медіаосвіти та формування soft skills, використовуючи ефективні форми, методи, засоби такої підготовки: розробка нових навчальних дисциплін, створення традиційних та інноваційних медіапродуктів (казок, слайд-творів), дотримуючись авторського права; проведення тренінгових занять, виготовлення проєктів, написання методичних рекомендацій для вчителів тощо. Перспективними ідеями є обґрунтування діагностичних методик для вимірювання рівня успішності, розвитку soft skills в учнів та вивчення вчителями цих методів і методик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колеснікова І. В. Розвиток медіакультури вчителів у закладах післядипломної педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2018. 292 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
3. Кузьма І. І. Медіаосвіта в закладах дошкільної та початкової освіти: методичні рекомендації. Тернопіль: Вектор, 2020. 126 с.
4. Мокрогуз О. П. Медіаосвіта в системі післядипломної педагогічної освіти як відповідь на виклики часу. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 132. С. 11–14.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Про проведення всеукраїнського експерименту за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» на базі навчальних закладів України. Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.07.2017. № 1199. URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/nakaz-mon-pro-provedennya-vseukrayinskog...>
7. Про проведення всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.2011 № 886. URL: <http://mediaosvita.org.ua/2014/03/20/nakaz-886/>
8. Смагіна Т. М. Зміщення акцентів з hard skills на soft skills в підвищенні професійної компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: збірник матеріалів конференції / За ред. О. В. Пастовенського. Житомир, 2017. С. 21–28.
9. Смагіна Т. М., Шуневич О. М. Умови розвитку гнучких навичок (soft skills) педагогів у процесі навчання на курсах підвищення кваліфікації Український педагогічний журнал. 2019. № 2. URL: http://zippo.net.ua/data/files/2019/statja_soft%20skills_2019.pdf
10. Konieczna-Kucharska M. Miękkie i twarde kompetencje nauczycieli. Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie. 2015. Nr 19.S. 229–241. URL: <http://www.zim.pcz.czest.pl/znwz/files/Mi-kkie-i-twarde-kompetencje-nauczycieli.pdf>
11. Susilawati, Aznam N., Paidi, & Irwanto I. Socio-scientific issues as a vehicle to promote soft skills and environmental awareness. European Journal of Educational Research. 2021. No 10 (1). P. 161–174. DOI: 10.12973/eu-jer.10.1.161
12. Tang K. N., Nor H. H., Hashimah M. Y. Novice teacher perceptions of the soft skills needed in today's workplace. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2015. No 177. P. 284–288. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.02.338
13. Tereshchuk, H. V., Kuzma, I. I., Yankovych, O. I., Falfushynska, H. I. The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE 2018 (Kryvyi Rih, Ukraine, December 21, 2018) / Eds. Kiv, A. E., Soloviev, V. N. CEUR-WS.org, online. P. 145–158. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf>

СЕКЦІЯ 2. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*Борисюк З. В., Сидорська О. Я., Буняк С. М.,
методисти центру виховної роботи, захисту прав дитини
та громадянської освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти*